

Presentació

Maria Teresa Miró i Alaix*

El cicle de la Tribuna d'Arqueologia 2014-2015 va constar de disset conferències. Com és habitual els darrers anys, aquestes també s'han pogut seguir en *streaming* i es poden recuperar al web tribunadarqueologia.blog.gencat.cat. Des d'aquest web es podrà baixar la publicació, editada en format digital.

Les xerrades del cicle mostren un ampli ventall d'intervencions realitzades arreu de Catalunya, tant intervencions incloses en projectes de recerca com intervencions preventives o d'urgència realitzades a causa de motivacions diverses, que abasten tots els períodes cronològics, des de la paleontologia fins a l'època medieval i moderna. A més, com és tradicional en el cicle de la Tribuna d'Arqueologia, també es van programar conferències sobre intervencions fora de Catalunya i sobre treballs de bioarqueologia i una xerrada sobre historiografia.

Entre les intervencions que corresponen a projectes de recerca, es van programar les xerrades següents:

Els jaciments continentals del permian i el triàsic, d'una antiguitat d'entre 250 i 230 milions d'anys, són de restes fòssils de rèptils, molt importants perquè són les primeres referències d'animals vertebrats terrestres. Els jaciments marins del triàsic mitjà comprenen quatre jaciments, tres dels quals poden ser considerats *fossil-lagerstätten* per l'alt grau de preservació de les seves restes: Alcover - Mont-ral, Móra d'Ebre i Collbató. Es van presentar els resultats del Projecte de recerca dels afloraments triàsics amb fauna de vertebrats de Catalunya i la carta paleontològica dels períodes permian i triàsic.

La Balma del Gai (Moià, el Bages) és un petit abric que s'obre en el torrent que porta el mateix nom, a una altitud de 760 metres sobre el nivell del mar però en un entorn de relleus suaus. Presenta una seqüència estratigràfica molt simple, formada per tres nivells. De fet, les ocupacions epipaleolítiques es concentren en un d'aquests, en concret el nivell I, de no més d'un metre de potència. Tanmateix, aquí es constaten dues de les fases evolutives d'aquest epipaleolític a la conca mediterrània de la península Ibèrica: el microlaminar o epimagdalenian i un sauveterroide o geomètric tipus filador. Us presentem ara els resultats d'aquests vint anys d'intervencions.

* Cap del Servei d'Arqueologia i Paleontologia

Des de l'any 1988, un equip de la Universitat de Barcelona fa excavacions a la Cova de la Guineu (Font-rubí, l'Alt Penedès), que han permès identificar nivells d'ocupació epipaleolítics i del neolític antic evolucionat, nivells sepulcral del neolític final i del calcolític i ocupacions puntuals del bronze final i d'època iberoromana, medieval i moderna. Les darreres campanyes s'han centrat al vestíbul de la cova, on s'han documentat nivells del neolític postcardial i cardial i una rica fase del neolític final - calcolític.

El jaciment del Camp de les Lloses exemplifica un dels pocs paradigmes arqueològics conservats a Catalunya de poblament militar relacionat amb una infraestructura viària d'època romanorepublicana. L'assentament dona a conèixer la primerenca implantació territorial a gran escala sota pautes itàliques i el procés de romanització del nord-est peninsular. Durant el període tardorepublicà es produeix un nou impuls d'organització del territori a partir de la creació d'una xarxa logística que s'articula entorn de l'exèrcit, en funció d'unes necessitats estratègiques que van més enllà de la simple ocupació d'un espai determinat. Presentem la fase d'ocupació republicana (125-80 aC) amb l'excavació de deu edificis articulats al voltant d'un carrer pavimentat que connectava el camí proconsular de Mani Sergi amb el mil·liari de la VII milla del Vilar de Tona.

La major part de les conferències corresponen a intervencions preventives realitzades a causa de motivacions diverses com projectes d'obra, construcció d'infraestructures o restauració i adequació d'elements patrimonials:

Entre el desembre del 2011 i el febrer del 2012 es dugué a terme una intervenció paleontològica preventiva per fer l'excavació dels perímetres amb restes fòssils de l'oligocè inferior que restaven al Tram IV de les obres del Canal Segarra-Garrigues, al recentment denominat jaciment paleontològic del Talladell-3 (Tàrrrega, l'Urgell). Aquesta intervenció aportà dades noves a les ja conegudes dels jaciments clàssics propers de les Pedreres del Talladell i, de forma rellevant, una resta fòssil excepcional amb un gran potencial tant científic com patrimonial.

Durant el 2013 es dugueren a terme al Molí d'Espígol (Tornabous, l'Urgell) diferents treballs arqueològics en el marc d'un projecte de l'1% cultural. Els treballs van consistir fonamentalment en tasques de consolidació i adequació de les restes visibles. Les novetats més interessants provenen de l'àrea nord del jaciment, on es va documentar la continuïtat de la muralla de la primera edat del ferro i es va excavar parcialment una estança d'aquest període. També es posaren al descobert una part més del tram de la muralla de l'ibèric antic, una part considerable del sistema defensiu de l'ibèric ple, amb restes de la muralla, un possible accés i un mur d'escarpa de fossat. Les actuacions a l'àrea sud - sud-oest van permetre descobrir la complexitat diacrònica de la porta oest (porta d'Iltirta), així com la continuació del perímetre de la muralla de l'ibèric antic en un tram llis de més de cent metres.

Des de la troballa els anys 1997-1998 del jaciment de Ca l'Arnau i Can Mateu, s'han anat produint una bona quantitat d'intervencions arqueològiques dins del nucli urbà de Cabrera de Mar (Maresme). L'any 2006, gràcies a les excavacions fetes al sector de can Rodon de l'Hort, es va fer un salt qualitatiu important en la interpretació i el coneixement de la configuració del nucli antic d'Ilturo. Aquestes excavacions es van completar amb intervencions fetes fins al 2014 als sectors de ca l'Arnau, can Rodon de l'Hort i can Benet. Els resultats de tots aquests treballs han permès la localització de la trama viària, domus, tallers i forns, així com d'una quantitat important de mobiliari arqueològic de qualitat.

Des de l'any 2012 s'han portat a terme intervencions arqueològiques en dues àrees del circ romà de Tarragona (el Tarragonès). La primera d'aquestes, al carrer Trinquet Vell, on s'ha revalorat un bon tram de graderia i s'ha recuperat la visió de part de l'arena de l'edifici. Per altra banda, a la Porta Triomfal s'ha pretès dignificar l'accés entre el circ i el pretori per realçar noves estructures arqueològiques i fer més comprensible aquest espai alterat pel pas dels segles. En ambdós casos, les excavacions van proporcionar novetats sobre la distribució i la construcció del circ.

La construcció d'una planta química va propiciar una intervenció arqueològica al jaciment dels Castelletes (la Canonja, el Tarragonès). Es tracta d'un magnífic assentament rural de tipus vil·la amb diferents àmbits funcionals i una cronologia que va d'inicis del segle i dC als segles v-vi dC. S'hi han documentat estances de la zona residencial amb pintures i mosaic, un *balneum* d'ús privat i una àrea de producció vinícola amb àmbits de treball, zona de premses i una cel·la vinària amb dolis.

Entre els anys 2007 i 2014 es van portar a terme una sèrie d'intervencions arqueològiques al Mercat de Sant Antoni de Barcelona (el Barcelonès) en el marc del projecte de remodelació de l'edifici. Quant als resultats, destaca la documentació de la superposició de l'antiga xarxa viària d'accés a la ciutat de Barcelona: el brancal costaner de la Via Augusta amb enterraments a banda i banda (segle i aC), el camí del Llobregat o via moresca (segles xv-xvii) i la carretera de Madrid (segle xix). De les fases constructives conegudes i documentades, la més rellevant fa referència al baluard de Sant Antoni i al seu sistema defensiu més avançat (1644-1647). L'existència d'aquest important patrimoni ha fet que el projecte inicial de remodelació del Mercat s'hagi anat modificant en paral·lel als resultats obtinguts per la intervenció arqueològica per tal d'integrar les restes al nou mercat i que els ciutadans puguin veure i entendre una part de la història de Barcelona.

El castell de Rocabrúna (Camprodon, el Ripollès) es troba en un turó rocós a uns mil metres d'altitud i gaudeix d'una situació dominant sobre els passos pirinencs orientals. Està documentat des del segle x i inclou nivells arqueològics que ens situen bàsicament als segles xiv-xv. És objecte d'un projecte de consolidació des del 2006 per part del Servei de Monuments de la Diputació de Girona. Actualment, el recinte sobirà es troba ja consolidat i s'està excavant la sala de ponent al recinte jussà. Entre el material arqueològic destaca el material d'armament, tant defensiu com ofensiu, tant d'infanteria com de cavalleria.

Entre els anys 2011 i 2013 es van desenvolupar diverses actuacions d'una certa entitat a la vila de Montblanc (la Conca de Barberà), que han permès millorar el nostre coneixement del passat medieval d'aquesta població. Concretament, es van dur a terme intervencions arqueològiques a l'antic convent de Sant Francesc, situat fora muralles de la vila, del qual es va poder delimitar bona part de la planta original. També es van continuar fent intervencions a la muralla, entre les quals destaca la que es va fer a l'anomenada torre de Poblet, on es va poder estudiar arqueològicament la manera en què la presència d'un edifici propietat d'aquest monestir va condicionar el traçat de la muralla i, fins i tot, la forma i les dimensions de la torre situada en aquest punt.

Entre els anys 2007 i 2013 es van dur a terme diverses campanyes d'excavació arqueològica al castell de Tavascan, promogudes per l'Ajuntament de Lladorre (el Pallars Sobirà). El castell és una petita fortificació amb orígens al segle xiii, tot i que la primera notícia documental és de l'any 1373, que fou abandonada a mitjan segle xviii. Actualment és possible observar gran part de les estructures del castell. Moltes de les estructures conservades correspondrien a una fase important de reformes d'entre mitjan segle xvi i mitjan segle xvii, que alteraren la fesomia del castell medieval primitiu.

Durant els últims anys, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya ha estat fent un seguit d'intervencions d'urgència en tot el territori català, segons regula la Llei 9/93 del patrimoni cultural català. Les excavacions produïdes a les Terres de l'Ebre han posat en relleu el ric patrimoni arqueològic que encara conserva. Així, doncs, les intervencions més destacades que s'hi han fet, com el Calvari de Gandesa (la Terra Alta), les Esquarterades a Ulldecona (el Montsià), la Clapissa/Partida dels Masets de Godall (el Montsià) i la recent als Malladrets, a Alfara de Carles (el Baix Ebre), han aportat un seguit de novetats arqueològiques interessants amb cronologies que engloben des de l'edat del ferro i les èpoques ibèrica, romana, medieval i musulmana fins a les guerres carlines.

Finalment es van fer conferències sobre els temes següents:

El poblat fortificat ibèric de la Celadilla d'Ademús (el Racó d'Ademús, País Valencià) és objecte des de l'any 2009 d'un projecte d'intervenció arqueològica integral i de valorització encara en curs. Els treballs d'excavació desenvolupats han posat al descobert una part de la seva superfície, que ha permès documentar la presència d'estructures defensives de fortificació, amb una potent muralla i una torre rectangular d'aparell ciclopi, així com diferents departaments al seu interior. El poblat va patir una destrucció final causada per un incendi al voltant del segon quart del segle IV aC, en el qual va morir part dels seus habitants, els esquelets dels quals ara trobem, de manera que es converteix en el jaciment del món ibèric que més mostres ha donat d'aquest tipus de troballa inusual.

El Gujarat del Nord, al nord-oest de l'Índia, és una de les zones més àrides de l'Àsia del Sud i és extremament sensible als petits canvis mediambientals produïts per les variacions en el règim de precipitacions del monso. Durant els darrers anys, el grup de recerca CaSEs (IMF-CSIC i UPF), en col·laboració amb l'M. S. University of Baroda (Índia), ha desenvolupat un projecte arqueològic multidisciplinari que ha inclòs aproximacions com ara la teledetecció, la geoarqueologia, l'arqueobotànica, l'etnografia i la simulació. Aquestes disciplines s'han integrat per explorar les dinàmiques socioecològiques (per exemple, els patrons d'assentament i les estratègies de subsistència) de les comunitats caçadores recol·lectores i productores que habitaren aquest territori durant l'holocè.

Amb motiu dels cent anys dels orígens de la recerca arqueològica pública a Catalunya, es va programar una conferència sobre el procés de formació del Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'IEC. El 15 de setembre del 1914, Pere Bosch i Gimpera rebia de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC el seu primer encàrrec: dur a terme una campanya de prospeccions al Baix Aragó. Els resultats d'aquesta recerca, la necessitat de respondre políticament a la Llei d'excavacions del 1911, que amenaçava d'ofegar amb el seu centralisme la recerca arqueològica a Catalunya que fomentava l'IEC, i les propostes de planificació que presentaran Lluís Marià Vidal i Manuel Cazorro, desembocaran en la creació de la primera estructura de recerca arqueològica de caràcter públic de l'Estat: el Servei d'Investigacions Arqueològiques, conegut com a Oficina d'Excavacions. Aquest organisme controlarà la recerca entre els anys 1915 i 1936 i servirà de model per a l'organització de la recerca al llarg dels períodes de la Restauració, la Segona República i, fins i tot, el franquisme.

Barcelona, juliol del 2017